

Література:

1. Всеобщая декларация прав человека // Международная защита прав и свобод человека. – М., 1990.
2. Глушков В.А. Ответственность за преступления в области здравоохранения. – Киев, 1987.
3. Квернадзе Р. Некоторые аспекты становления и развития законодательства в области здравоохранения // Государство и право. 2001. № 8. С. 99–104.
4. Конституція України від 28 червня 1996 р.
5. Концепція розвитку охорони здоров'я населення України. Затв. Указом Президента України від 7 грудня 2000 № 1313/2000.
6. Курс криминалистики: В 3 т. – Т. 2. Криминалистическая методика: Методика расследования преступлений против личности, общественной безопасности и общественного порядка \ Под ред. О.Н. Коршуновой и А.А. Степанова. СПб. Изд-во «Юридический центр Пресс». 2004. – 639 с.
7. Малеин М.Н. Человек и медицина в современном праве. – М.: БЕК, 1995.
8. Основы законодательства Украины про охрану здоров'я: Закон України від 19 листопада 1992 р.
9. Павлова Н.В. Уголовно-правовое регулирование медицинской деятельности: Автореф. дис. канд. юрид. наук, – М., 2006. – 22 с.
10. Сухарникова Л.В. Особенности расследования неосторожного причинения вреда жизни и здоровью граждан медицинскими работниками в процессе профессиональной деятельности: Автореф. дис. канд. юрид. наук, – СПб., 2006. – 21 с.
11. Уголовный кодекс Украины от 05.04.2001 г. – ВВР, 2001, № 25–26, ст. 131. С изменениями и дополнениями на 31.05.2005 г. – №2598-ІУ.
12. Яковлев М.М. Расследование отдельных категорий преступлений, связанных с профессиональной деятельностью. – М.: Юрлитинформ, 2006. – 128 с.

Кльован Н.В., МНЦ ОНЮА

ПОНЯТТЯ ТА ЗМІСТ КРИМІНОЛОГІЧНИХ ФУНКЦІЙ ВИЗНАЧЕННЯ РЕЖИМУ ЗАСУДЖЕННЯ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Исследуются понятие и содержание функций режима в местах лишения свободы, их значение и воздействие на систему в целом; а также обусловленность особенностей их определения свойствами и целями наказания, задачами и ролью режима и уголовно-исполнительной деятельности в условиях учреждений исполнения наказаний. Обосновывается криминологический характер функций режима в местах лишения свободы и их предупредительная роль при определении режима осужденным к лишению свободы.

The concept and the maintenance of functions of a regime in imprisonment places, their importance and influence on the whole system are investigated; and the specific definitions of functions, which are stipulated by the attributes and purposes of punishment, a role and the aims of a regime and criminally-executive activity in establishments of punishment execution conditions are also investigated. Criminological character of functions of a regime in imprisonment places and their preventive role in the decision of a regime for convicted to imprisonment is grounded.

В останні роки, особливо в зарубіжних країнах, велика увага приділяється вивченню взаємозв'язків пенітенціарної науки і кримінології,

оскільки до елементів предмету кримінології входить особистість злочинця і запобігання злочинності і злочинам, а в сферу інтересів пенітенціарної науки – вивчення поведінки засуджених і запобігання рецидиву злочинів як під час виконання покарання, так і після його відбуття.

Проблеми високого рівня злочинності і ефективності кримінального покарання, особливо у вигляді позбавлення волі, диктують необхідність удосконалення процесу виконання покарання, що певною мірою реалізується через гуманізацію та диференціацію системи покарань, у тому числі їх альтернативних видів, переорієнтацію характеру покарання з переважно карального, на соціально-коригувальний та морально-відновлювальний. Успішність досягнення як каральних, так і превентивних цілей покарання значною мірою залежить від порядку його виконання (режиму), різні види якого дозволяють диференціювати карально-виховний вплив.

Питання про функції режиму в місцях позбавлення волі є одним з найбільш дискусійних і складних в науці кримінально-виконавчого права. Водночас воно є безперечно, важливим, тому що від правильності його вирішення залежить пізнання правової природи напрямів та перспектив розвитку всієї пенітенціарної діяльності. Спори ведуться з приводу кількості основних функцій, визначального характеру каральної функції, обсягу регулятивної функції, наявності запобіжної функції тощо.

Серед учених, які досліджували певні аспекти режиму позбавлення волі можна назвати таких як М.О. Беляєв, О.В. Васильченко, М.Я. Гінзбург, О.М. Джу́жа, А.В. Кирилюк, А.П. Кривошея, С.В. Познишев, І.В. Саленков, І.О. Сперанський, А.Х. Степанюк, М.О. Стручков, Ю.А. Тайгозин, В.М. Трубников, Б.С. Утевський та інші. Проблемам класифікації засуджених до позбавлення волі та визначення виду режиму установи виконання покарань присвячені роботи І.С. Яковець. Визначення режиму позбавлення волі стало предметом дослідження І.В. Саленкова. Визначенню місця і виду установ, призначених для відбування покарання позбавлення волі, приділена увага в роботах С.П. Середи. Проблеми стратегії запобігання злочинності і окремих її видів, в тому числі і в місцях позбавлення волі, а також кримінологічних засобів його забезпечення розкривались в працях А.П. Закалюка. Однак питання щодо кримінологічного аспекту режиму в місцях позбавлення волі та ролі визначення режиму засудженим до позбавлення волі в запобіганні рецидивної злочинності і злочинам залишається не розробленим.

Функції запобігання і протидії злочинності в діяльності правоохоронних органів актуалізуються в Концепції реформування органів кримінальної юстиції, комплексних та цільових програмах, планах і заходах щодо запобігання злочинності тощо.

Метою даного дослідження є встановлення кримінологічного характеру функцій режиму в місцях позбавлення волі.

Предметом дослідження виступають нормативно-правові акти, які регулюють порядок виконання і умови відбування позбавлення волі в кримінально-виконавчих установах, міжнародні стандарти з цих питань, механізми втілення їх у практику виконання покарання.

Термін «режим» вживається в кримінально-виконавчому законодавстві у вузькому значенні стосовно виконання покарань, пов'язаних з

позбавленням волі, у кримінально-виконавчих установах. Кримінально-виконавчий кодекс України визначає режим в місцях позбавлення волі як порядок виконання і відбуття покарання і вказує на його призначення, службову роль: забезпечити ізоляцію засуджених, постійний нагляд за ними, виконання покладених на них обов'язків, реалізацію їх прав і законних інтересів, безпеку засуджених і персоналу, роздільне тримання різних категорій засуджених і різних умов тримання в залежності від виду колонії (ст. 102 КВК України). Крім того, законодавець вносить умови відбування покарання в окрему Главу (Гл. 17 КВК України). Ми погоджуємося з тим твердженням, що термін «умови» відноситься до відбування покарання, але ж термін «порядок» має розглядатися тільки стосовно виконання, що повною мірою відповідає імперативному методу правового регулювання кримінально-виконавчих правовідносин. Засуджені, що *відбувають* покарання, мають підкорюватися «законним вимогам адміністрації колонії» і сприймати умови, створені для їх утримання в колонії; персонал установи має виконати призначене судом покарання, зміст якого встановлений законом, і забезпечити відбування покарання засудженими, у зв'язку з чим наділений певними владними повноваженнями. Компетенцією щодо виконання покарання наділений тільки персонал кримінально-виконавчої установи, який і реалізує порядок його виконання та забезпечує умови його відбування.

У літературних джерелах з кримінально-виконавчого права режим визначають не тільки як порядок виконання і відбування покарання, але і як порядок утримання засуджених, уклад, спосіб життя засуджених, правопорядок, встановлений в місцях позбавлення волі [1], що свідчить про намагання уточнення і сутнісного пояснення даного терміну.

Визначення режиму, що міститься у словниках, дозволяє розуміти його як точно встановлений розпорядок (1) життя, праці, відпочинку, систему заходів, правил (2), запроваджуваних для досягнення певної мети, певні умови (3), необхідні для забезпечення роботи, функціонування, існування чого-небудь [2, 109]. При такому розумінні режим визначає послідовність процесу виконання (відбування) покарання: 1) порядок, 2) засоби і 3) умови, за якими здійснюється цей процес. Таке розуміння режиму надає можливість визначити режим покарання з одного боку як певну сукупність правил поведінки засуджених, з іншого – сукупність спрямованих на досягнення цілей покарання заходів, що здійснюються персоналом органів і установ виконання покарань. Так, професор А.Х. Степанюк пропонує визначити режим через його зміст – як встановлену кримінально-виконавчим законодавством сукупність правил поведінки засуджених і заходів, що здійснюються органами й установами виконання покарань, спрямованих на досягнення цілей покарання [3].

Слід зауважити, що перелічуючи в ст. 102 КВК України основні вимоги режиму позбавлення волі, такі як ізоляцію засуджених, постійний нагляд за ними, виконання покладених на них обов'язків і т.д., законодавець поряд з цим наголошує, що режим у колоніях має зводити до мінімуму різницю між умовами життя в колонії і на свободі, що повинно сприяти підвищенню відповідальності засуджених за свою поведінку і усвідомленню людської гідності. Тобто законодавчо на режим покладене

ще одне важливе завдання – створення умов життя, наближених до звичайних, поза установою, і прищеплення звички до дотримання загальноприйнятих норм та формування стереотипу правослужняної поведінки. Вказане завдання певною мірою відображає підхід до розуміння режиму, який представлений у Мінімальних стандартних правилах поводження з ув'язненими та Європейських в'язничних правилах.

На відміну від українського законодавства в міжнародних стандартах поводження з ув'язненими під режимом в місцях позбавлення волі розуміють уклад життя ув'язнених, який не є квінтесенцією покарання, а повинен включати до себе духовну підтримку й допомогу, а також можливості для професійно-технічного, загальноосвітнього навчання та професійної орієнтації, для занять фізкультурою та розвитку соціальних навичок; заходи, що забезпечують організацію цієї діяльності, яка б створювала можливості для полегшення соціальної реабілітації ув'язнених після звільнення; системи контактів і методи керівництва, які сприяють встановленню відповідних позитивних відношень між персоналом і ув'язненими з метою досягнення ефективності та успішної реалізації режимів і програм виправлення (ст. 66 Європейських правил) [4]. Отже, режим виступає в якості засобу до досягнення ефективності і успішності реалізації покарання.

Окрім того, при визначенні юридичної природи режиму позбавлення волі слід виходити з головного соціального призначення даного правового інституту – упорядковувати, регулювати суспільні відносини в сфері виконання і відбування позбавлення волі, ввести їх в певні рамки: фіксувати суб'єктний склад правовідносин, визначати коло юридичних фактів, з якими пов'язане виникнення, зміна чи припинення суспільних відносин, формувати права і обов'язки суб'єктів і учасників правовідносин.

Сукупність норм і правил, які складають зміст режиму, визначають поведінку суб'єктів та учасників кримінально-виконавчих правовідносин, їх права та обов'язки, порядок реалізації правообмежень. Режим охоплює всі сторони життя засуджених, їх побут та діяльність. Одночасно правила режиму визначають характер діяльності та обсяг повноважень персоналу кримінально-виконавчої установи. Норми режиму розповсюджуються і на інших осіб, причетних до кримінально-виконавчої діяльності, контактуючих з адміністрацією і засудженими. Таким чином, режим в зобов'язуючих і заборонних нормах встановлює позитивні правила поведінки, організовує правовідносини при виконанні і відбуванні покарання в виді позбавлення волі, координує соціальні взаємозв'язки. Режим має мінімізувати різницю між умовами життя в колонії і на свободі (ч.2 ст. 102 КВК України). Вказане завдання збігається з уявленням і розумінням режиму в міжнародній пенітенціарній теорії і практиці як уклад життя ув'язнених, який не є квінтесенцією покарання, тобто включає його каральний вплив.

Особливості режиму, пов'язані з регулятивною роллю, відзначені В.М. Харченком і О.В. Лисодідом, які вказують, що режим регламентує життя засуджених безперервно і протягом усього строку покарання; встановлює межі дозволеного в поведінці засуджених і таким чином визначає їхній правовий статус [5, 148–149].

Виходячи з наведеного, а також стратегій реформування кримінально-виконавчої системи, слід зауважити, що поняття режиму має бути побу-

доване з урахуванням етимології терміну «режим», відображенням його правового характеру і соціального призначення, а також істотних ознак і цілей позбавлення волі як кримінального покарання.

Сукупність правил і вимог, встановлених кримінально-виконавчим законодавством і обов'язкових як для всіх засуджених, так і для персоналу, що визначають певний порядок виконання і умови відбування позбавлення волі в спеціальних установах, слід вважати режимом в місцях позбавлення волі.

Властивості і цілі покарання безпосередньо проєцируються і на завдання та функції режиму в місцях позбавлення волі, оскільки він є основним засобом реалізації кари, виправлення засуджених, спеціальної і загальної превенції. Функції режиму також залежать від його задач, які безпосередньо обумовлюють саме існування функцій, визначають їх зміст і впливають на форми і методи їх реалізації, визначають конкретні напрямки правового впливу. Так, аналіз положень міжнародних нормативно-правових актів щодо поводження з ув'язненими дозволив виділити основні завдання режиму в місцях позбавлення волі, які полягають у забезпеченні умов життя, сумісних з людською гідністю і нормами, прийнятими в суспільстві; мінімізації негативних наслідків ув'язнення і відмінностей між життям в ув'язненні і на свободі для збереження у засуджених почуття самоповаги та особистої відповідальності; підтримці і укріпленні зв'язків з родичами і громадськістю в інтересах засуджених і їх сімей; наданні можливостей засудженим розвивати свої навички і схильності, які допоможуть їм успішно включитися в життя суспільства після звільнення [4].

Режим можна розглядати як один із способів виявлення власне покарання, оскільки змістом покарання позбавлення волі є ізоляція засуджених від суспільства, змістом виконання позбавлення волі є забезпечення ізоляції засуджених [6, 6] шляхом встановлення в місцях позбавлення волі певного порядку, що регламентує життя засуджених протягом відбування покарання і регулює зв'язки з зовнішнім світом. Таким чином, змістом виконання позбавлення волі є функціонування режиму в місцях позбавлення волі як реалізація функцій покарання.

В будь-якій системі сукупність функцій покликана забезпечити найбільш ефективну відповідність всіх підсистем цілям системи, тому виділення функцій, визначення їх змісту та механізму взаємодії має значення для розуміння внутрішніх властивостей системи, які призводять до досягнення цілей.

Термін «функція» досить багатозначний і прийнятий для характеристики будь-яких динамічних структур. В більшості випадків з функцією пов'язують направлений вибіркового впливу системи (структури, цілого) на певні сторони зовнішньої середовища. У юридичній науці поняття «функція» характеризує соціальну роль права чи певного правового інституту і конкретні напрямки правового регулювання (впливу) на поведінку суб'єктів права [7]. При цьому поняття «функції права» одночасно охоплює соціальне призначення права і напрямки його впливу на суспільні відносини. Категорія функцій права (правового інституту) допомагає з'ясувати як його службову роль (призначення) по відношенню до іншого елемента системи чи системи в цілому, так і характер його впливу на

поведінку учасників суспільних відносин. Через функцію набуває своєї реалізації соціальне призначення права чи правового інституту шляхом проявлення його (права) іманентних, специфічних властивостей та ознак, які характеризують його якісну самостійність як соціального феномену.

Отже, компонентами функції права (правового інституту) виступають його соціальне призначення, яке проявляє себе у врегулюванні, упорядкуванні, організації, стабілізації суспільних відносин, створенні умов для реалізації прав суб'єктів; правовий вплив, що полягає у реалізації правових принципів, заборон, настанов, приписів і норм; та напрям впливу – регулювання, охорона, закріплення певного виду суспільних відносин [8, 52–55].

Таким чином, функції режиму в місцях позбавлення волі – це його внутрішні властивості, які виражають соціальне призначення і напрямки його впливу на суспільні відносини в сфері виконання і відбування покарання в виді позбавлення волі для досягнення цілей покарання. Функції режиму в місцях позбавлення волі можуть також розглядатися як основні напрямки (види) діяльності суб'єктів і учасників процесу виконання і відбування позбавлення волі, направлені на досягнення цілей покарання. Особливості функцій режиму в місцях позбавлення волі визначаються імперативним методом правового регулювання як пріоритетним в кримінально-виконавчому процесі та полягають в їх забезпеченні діяльністю персоналу пенітенціарної установи.

Зміст функцій режиму в місцях позбавлення волі складає сукупність загальнообов'язкових правил і вимог, визначених в регулятивних (зобов'язуючих, заборонних, уповноважуючих, заохочувальних) та правоохоронних нормах, які регулюють поведінку засуджених та діяльність персоналу в умовах установ виконання покарань, т.т. встановлює правила поведінки всіх суб'єктів і учасників кримінально-виконавчих правовідносин.

Опираючись на визначення режиму в КВК України та його розуміння в науковій літературі, можна стверджувати, що режим покликаний виконувати як каральну функцію, так і функції, що не пов'язані з карою. Однак визначальною серед всіх функцій режиму і системоутворюючою на сьогодні виступає каральна функція. Її визначальний характер полягає в тому, що призначення судом покарання, основним елементом якого є кара, викликає до життя кримінально-виконавчу діяльність – діяльність з приводу виконання покарання. Режим зосереджує властиві покаранню правообмеження та заборони, тим самим відображає сутність покарання – кару, яка є засобом впливу на засуджених. Більш того, режим є засобом індивідуалізації виконання покарання, оскільки включає сукупність застосовуваних до засуджених заходів правообмеження і запобігання.

Так, **каральна** функція реалізується шляхом встановлення правообмежень та заборон засудженим в процесі відбуття покарання і охоплює сферу їх суб'єктивних прав і свобод, яка визначена ізоляцією від суспільства. Каральний вплив режиму проявляється в самому факті позбавлення засуджених волі і в обмеженнях їх правового статусу, які з цього факту витікають, а також у встановлених для них обмеженнях прав і свобод. Оскільки всі обмеження прав і свобод людини і громадянина, властиві позбавленню волі як конкретному виду покарання, зосереджені

у вимогах режиму, то можна сказати, що режим є єдиним із всіх засобів виправлення, внутрішньою властивістю якого первісно є каральна складова (каральний потенціал), що зовнішньо проявляється у каральній функції. Ступінь і характер обмежень прямо залежить від виду УВП і може змінюватися під час відбування покарання в залежності від поведінки засудженого.

Вплив каральної функції режиму на засуджених виявляється в заповіданні їм страждань та позбавлень, щоб викликати у злочинців неприємні переживання щодо позбавлення волі і змусити їх відмовитись від антисуспільних вчинків, отже покликаний стримувати засуджених від вчинення нових злочинів і стимулювати їх прагнення до позитивної поведінки і отримання відповідно до закону певних благ.

Режим не тільки конкретизує покарання, а і регулює його каральні сили шляхом створення різних умов тримання і порядку виконання і відбування позбавлення волі в установах різного виду в залежності від характеру і ступеня суспільної небезпеки вчиненого злочину, особистості і поведінки засудженого. Пенітенціаристи одностайні в думці, що правильне визначення виду установи виконання покарання з відповідним рівнем безпеки і режимними вимогами, в якій буде утриматися засуджений до позбавлення волі, має важливе значення для індивідуалізації не тільки карального, але й виховного впливу і сприяє досягненню всіх цілей покарання.

Каральна функція викликає необхідність у реалізації функції **охорони** прав і законних інтересів учасників кримінально-виконавчого процесу, значущою ланкою якого виступає охорона прав і законних інтересів засуджених. Правовий статус засуджених до позбавлення волі значно обмежується в обсязі у зв'язку з відбуванням покарання конкретного виду, виходячи з порядку і умов його виконання і відбування, і визначається виключно на підставі закону. Права і свободи засуджених до позбавлення волі, включаючи право на особисту безпеку, кореспондують обов'язки персоналу установи щодо їх реалізації. Охоронна функція режиму проявляється в роздільному триманні різних категорій засуджених, забезпеченні їх особистої безпеки, можливості певного обсягу спілкування із зовнішнім світом, організації праці, навчання засуджених, можливості звернутися за захистом прав і свобод до прокурора, Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини тощо.

Режиму як засобу карально-виховного впливу належить центральне місце серед інших засобів, що застосовуються в місцях позбавлення волі, оскільки він поширюється на всіх засуджених, які відбувають покарання в місцях позбавлення волі, та охоплює всі сторони їх життя, а також забезпечує успішне застосування всіх інших засобів карально-виховного впливу.

В Кримінально-виконавчому законодавстві закріплено положення про необхідність застосування до осіб, що відбувають покарання, інших заходів виправлення і ресоціалізації, які не мають ознак кари (ч. 3 ст. 6, ч. 3 ст. 102 КВК України). Режим створює умови для їх ефективної реалізації – забезпечення ефективного застосування заходів виправного впливу. **Забезпечувальна** функція режиму уявляє собою правову основу для реалізації всього комплексу засобів виховного і профілактичного

впливу на засуджених, оскільки процес виправлення носить примусовий характер. Вимоги режиму визначають порядок залучення засуджених до праці і її організацію, специфіку проведення загальноосвітнього навчання і професійної підготовки, культурно-масової і фізкультурно-спортивної роботи.

Режим як система вимог і правил поведінки є фактором, що впливає на формування поведінкових установок особистості. По-перше, режим може бути поштовхом до морального удосконалення особистості через заподіяння засудженому переживань і страждань, які пов'язані з позбавленням його волі. Режим допомагає подолати негативні риси особистості шляхом усвідомлення цінності втрачених благ. По-друге, режим сприяє формуванню у засудженого необхідних корисних навичок і якостей, оскільки привчає його постійно дотримуватися встановлених правил поведінки, та сприяє в сукупності з іншими засобами виправлення вихованню правосвідомості. Отже режим сприяє вихованню стійкості проти вчинення злочинів в майбутньому.

Виховна функція режиму здійснюється декількома засобами: 1) шляхом реалізації кари, оскільки примус виховує людину, привчає її до дисципліни, дотриманню правил при відбуванні покарання; 2) шляхом встановлення і реалізації правил поведінки, які не є за своєю природою каральними, а інколи взагалі не регулюються правом в звичайному житті і таким чином привчає засуджених до порядку і організованості; 3) шляхом створення необхідних правових заходів, які сприяють успішному застосуванню засобів виправного впливу.

Кримінально-правова кара, виражена в режимі позбавлення волі, застосовується для запобігання вчинення злочинів та інших правопорушень як засудженими, так і іншими особами. За допомогою режиму створюються умови, при яких вчинення злочину неможливе або вкрай ускладнене. Це досягається регламентацією різних сфер життя засудженого. **Профілактична** функція режиму в місцях позбавлення волі реалізується шляхом ізоляції засуджених від суспільства і одночасного роздільного тримання різних категорій засуджених для максимальної захищеності їх від шкідливого впливу; постійного нагляду за ними; точного і неухильного виконання ними своїх обов'язків; перегляді кореспонденції; застосуванні заходів стягнення і безпеки; здійсненні оперативно-розшукової діяльності тощо. При цьому інтенсивність контролю залежить від суворості покарання і реалізується через визначення засудженим виду кримінально-виконавчої установи з певним режимом. Стан безпеки установ виконання покарань полягає у захищеності інтересів держави, суспільства та окремих громадян, в тому числі і інших засуджених від вірогідних та випадкових загроз та небезпек, що можуть виходити від засуджених, які в ній утримуються [9, 390]. Це дозволяє диференціювати карально-виховний процес в місцях позбавлення волі, підходити до виконання покарання і виправлення злочинця з урахуванням тяжкості і характеру вчиненого злочину, ступеню суспільної небезпеки особистості злочинця, динаміки її змін під час відбуття покарання.

Отже можна виділити принаймні п'ять основних функцій режиму в місцях позбавлення волі, які витікають з цілей покарання та кримінально-виконавчої діяльності, призначення, ролі і завдань режи-

му: каральна, охоронна, забезпечувальна, виховна, профілактична. Вони складають систему, взаємопов'язані між собою і визначають існування, напрямки і зміст кримінально-виконавчої діяльності в процесі виконання позбавлення волі. В своїй сукупності вони покликані на досягнення однакових цілей: виховати у засудженого дисциплінованість, почуття добровільного виконання вимог режиму та виключити можливість вчинення злочинів і як бажаний результат – законослухняна поведінка. При цьому усі функції режиму мають застосовуватися у комплексі, оскільки практична реалізація будь-якої з них створює підґрунтя для впровадження всіх інших функцій.

Кримінологічний характер функцій режиму проявляє себе в спрямуванні функціонування режиму на запобігання рецидивних злочинів, недопущення подальшої десоціалізації особистості засудженого та її корекцію. Кримінологічні завдання певною мірою притаманні не тільки профілактичній (запобіжній) функції режиму, а й іншим.

Про виявлення запобіжної ролі кримінального покарання свідчить і визначена кримінальним законом мета покарання, яка поряд з карою називає виправлення засуджених і попередження вчинення нових злочинів як засудженими, так і іншими особами (ст. 50 КК України). Спрямована на реалізацію цілей покарання кримінально-виконавча діяльність виявляє зміст покарання через процедуру обмеження прав і свобод засуджених. Так, виправлення засуджених, як процес і результат позитивних змін в особистості, що проявляється в правослухняній поведінці, є бажаним результатом і кінцевою ціллю покарання. Найближчою ж (тимчасовою чи постійною) ціллю є формування належної поведінки засуджених, недопущення подальшої десоціалізації та вторинної криміналізації таких осіб, запобігання вчиненню ними рецидивних злочинів.

Мінімальні стандартні правила поводження з в'язнями, в яких зазначені основні принципи виконання покарань, пов'язаних з позбавленням волі, проголошують, що метою і виправданням присуду до ув'язнення або, взагалі, до позбавлення свободи є, в кінцевому підсумку, захист суспільства і попередження злочинів, що загрожують йому. Цієї мети можна досягти лише тоді, коли після відбуття терміну ув'язнення і повернення до нормального життя в суспільстві правопорушник виявляється не тільки готовим, а й здатним підкоритися закону та забезпечити своє існування (п.58) [10]. Концепції реформування кримінально-виконавчої системи і приведення її у відповідність до міжнародних стандартів в цій сфері призводить до зміни підходів до завдань і ролі режиму в місцях позбавлення волі, в результаті чого на перший план виходить саме запобіжна функція.

Отже, можна говорити про наявність як кримінально-правового та кримінально-виконавчого, так і кримінологічного характеру заходів запобігання злочинності, що застосовуються в процесі виконання кримінального покарання. При цьому ефективність покарання залежить саме від успішної реалізації запобіжної функції.

Існування рецидивної злочинності, яка за останні 5 років в Україні має стабільний показник питомої ваги в 13–16%, свідчить про недоліки в діяльності правоохоронних органів. А якщо взяти звітні данні Кримінально-виконавчої служби щодо характеристики контингенту, що

утримується в Кримінально-виконавчих установах, то близько 50% з них вже раніше відбували покарання в місцях позбавлення волі (пенітенціарний рецидив) [11]. Отже, порядок і умови виконання позбавлення волі потребують значної трансформації щодо підходів, функцій і призначення, системи заходів і вимог.

Таким чином, можна сформулювати низку кінцевих положень:

Режимом в місцях позбавлення волі слід вважати сукупність правил і вимог, встановлених кримінально-виконавчим законодавством і обов'язкових для засуджених, персоналу та інших осіб, що визначають певний порядок виконання і умови відбування позбавлення волі в спеціальних установах.

Функції режиму в місцях позбавлення волі – це його внутрішні властивості, які виражають соціальне призначення і напрямки його впливу на суспільні відносини в сфері виконання і відбування покарання в виді позбавлення волі для досягнення цілей покарання.

Змістом функцій режиму в місцях позбавлення волі є сукупність загальнообов'язкових правил і вимог, визначених в регулятивних (зобов'язуючих, заборонних, уповноважуючих, заохочувальних) та правоохоронних нормах, які регулюють поведінку засуджених та діяльність персоналу в умовах установ виконання покарань.

Оскільки всі функції режиму мають застосовуватися у комплексі, т.я. практична реалізація будь-якої з них створює підґрунтя для впровадження всіх інших функцій, можна говорити про природне поєднання кримінально-виконавчого і кримінологічного характеру функцій режиму в місцях позбавлення волі.

Кримінологічні функції режиму в місцях позбавлення волі визначаються предметом кримінології і направлені на запобігання рецидивних злочинів, недопущення подальшої десоціалізації особистості засудженого та її корекцію.

Безпосередньою метою визначення режиму засудженим до позбавлення волі слід вважати забезпечення процесу виконання і відбування покарання в виді позбавлення волі відповідно до принципів його індивідуалізації і диференціації, а прямою метою – є запобігання вчиненню рецидивних злочинів як під час відбування покарання, так і після нього.

Визначення режиму засудженим до позбавлення волі проявляє собою індивідуалізацію карально-виховного впливу та ступеню обмежень щодо них, необхідного та достатнього для формування належної поведінки і профілактики злочинів.

Література:

1. Стручков Н.А. Курс исправительно-трудового права. Проблемы Общей части. – М., 1984; Гель А.П., Семаков Г.С., Яковець І.С. Кримінально-виконавче право України. Навчальний посібник / за ред. А.Х. Степанюка. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 624 с.
2. Новый тлумачний словник української мови: В 3-х т. – Т. 3 / Уклад. В. Яременко, О. Сліпушко. – К.: «Аконіт». – 2006.
3. Кримінально-виконавче право України: Підручник / За ред. А.Х. Степанюка. – Х.: Право, 2005. – 256 с.
4. Европейские пенитенциарные правила, объявленные рекомендацией № R (87)3 Комитета министров Совета Европы от 12.02.1987 года // «Права люди-

- ни і професійні стандарти для працівників міліції та пенітенціарних установ в документах міжнародних організацій», Амстердам-Київ, 1996 р.
5. Кримінально-виконавче право України / за заг. ред. В.М. Трубінова. – Х.: Право, 2001. – 384 с.
 6. Кримінально-виконавче право України / за редакцією А.Х. Степанюка. – Х.: «Право», 2005. – 256 с.
 7. Радько Т.Н. Функции права. В кн.: Общая теория права. Курс лекций. Нижний Новгород, 1993
 8. Общая теория государства и права. Т. 2 / под ред. М.Н. Марченко. – М.: ЗЕРЦАЛО-М, 2002. – 517 с.
 9. Пояснительная записка к Европейским пенитенциарным правилам // Права людини і професійні стандарти для працівників міліції та пенітенціарних установ в документах міжнародних організацій, Українсько-американське бюро захисту прав людини, Амстердам-Київ, 1996 р.
 10. Минимальные стандартные правила обращения с заключенными, принятые ООН 30.08.1955 г. // Права людини і професійні стандарти для працівників міліції та пенітенціарних установ в документах міжнародних організацій, Українсько-американське бюро захисту прав людини, Амстердам-Київ, 1996 р.
 11. Звіт про кількість УВП, наявність, рух та склад засуджених в Державному департаменті України з питань виконання покарань / Статистична звітність Ф-№8-УВП.

Манченко О.В., ПЮІ ЛДУВС

ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ ІНСТИТУТУ ДЕРЖАВНОГО АУДИТУ ЯК ОСОБЛИВОГО ВИДУ ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ НА ПРИКЛАДІ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ТА УКРАЇНИ

Научная статья посвящена рассмотрению основных проблем становления института государственного аудита на основе исследования основных научных тенденций. Анализируется необходимость разработки и применения единой понятийной базы, особенности государственного регулирования аудита.

The scientific article is devoted consideration of basic problems of becoming of institute of state audit on the basis of research of basic scientific tendencies. The necessity of development and application of single concept base, features of government control of audit, is analysed.

При постановці проблеми даної статті, важливо підкреслити, що «державний аудит» – мабуть одне з найбільш актуальних та дискусійних понять у сфері фінансового контролю не тільки в українській, а й у світовій науці та практиці. Це проявляється в тому, що протягом останніх п'яти-семи років активно запроваджуються певні заходи міжнародного характеру по вдосконаленню аудиту, зокрема розробляються Рекомендації Комісії Європейського співтовариства щодо забезпечення якості аудиту в країнах Євросоюзу, приймаються Резолюції про обов'язків аудит річної звітності та консолідованої звітності та про роль вищих органів фінансового контролю у розробці та використанні ключових національних показників та розвитку аудита ефективності в державах – учасниках